

Vlatko CVRTILA¹

Strukturalna geopolitika i zaštita kritične infrastrukture

Tekst je prvi put objavljen u Zborniku radova:
Krajcar, S. (ur.)(2009.), *Energetska sigurnost i kritična infrastruktura*,
Sveučilište u Zagrebu, Fakultet elektrotehnike i računarstva, Zagreb.

Promjena sigurnosne paradigme

Strateške promjene nakon pada Berlinskog zida dovele su do mnogih novina u međunarodnom prostoru. Osim važnih strateških promjena u svjetskom poretku, doživjeli smo i promjene u sigurnosnim orijentacijama država koje su nužno morale mijenjati sigurnosne pristupe i prilagoditi ih novim uvjetima. Novi principi sigurnosti devedesetih godina nastali su kao rezultat sljedećih promjena: prvo, koncept sigurnosti je proširen od sigurnosti nacija prema sigurnosti grupa i pojedinaca. Drugo, koncept je proširen i od sigurnosti nacija prema sigurnosti međunarodnog sustava, odnosno njegove fizičke okoline. Treće, sigurnost je proširena horizontalno od vojne prema političkoj, ekonomskoj i socijalnoj sigurnosti okoline, jednom riječju, prema sigurnosti ljudi. Četvrto, politička odgovornost za osiguranje sigurnosti (ili za nadzor svih principa sigurnosti) sama je po sebi proširena: širi se na sve strane, od nacionalne države u jednom smjeru prema međunarodnim organizacijama, a u drugom prema regionalnim ili lokalnim jedinicama, prema nevladinim organizacijama, prema javnom mnijenju i tisku.

Prva dva načela odnose se na vrstu entiteta za koji se organizira sigurnost, a treće i četvrto načelo na vrste sigurnosti. Vidimo da su, geometrijski gledano, novi principi sigurnosti prilično kompleksni. No, glavna ideja novih principa leži u spoznaji da se krene dalje od tehnicističkih definicija sigurnosti, što bi trebalo dovesti do proširenog koncepta "sigurnosti ljudi" uključujući i "novo razumijevanje značenja i prirode nacionalne sigurnosti i uloge pojedinca i nacionalne države".²

Liberalni internacionalizam koji se vraća na svjetsku scenu krajem 20. stoljeća, zagovara suradnju, a ne sukobljavanje u međunarodnoj zajednici. Zalaganje za poštivanje ljudskih prava i prava manjina, razvoj koncepta "sigurnosti ljudi" (ili "zajedničke sigurnosti"), ideje su koje su stvorene na kraju osamnaestog i početkom devetnaestog stoljeća. Politička retorika zaštite ljudskih prava u današnjem svijetu naslanja se na političku retoriku prirodnih ljudskih prava koja su oblikovana prije dvjestotinjak godina. Ta prava proširena su na sve ljude, bez obzira na to nalazili se oni unutar nekog političkog korpusa ili ne. Sigurnost je trebala biti jamčena svim ljudima, jer se oni ne pojavljuju samo kao pripadnici jedne političke zajednice, već su građani svijeta. Prema Kantovu razmišljanju, pojedinci iz jedne države su-građani su i partneri građanima iz cijeloga svijeta. U tom slučaju među njima se razvijaju odnosi suradnje, a ne sukoba, te se na taj način može izgrađivati svjetski mir.

Budući da je struktura međunarodnog sustava anarhična (politički, ekonomski, društveno), prirodno je fokusirati sigurnost na jedinice sustava: države. Otkad su države dominantne jedinice, nacionalna sigurnost je središnje pitanje međunarodnih odnosa, a ona se ne odnosi samo na sigurnost jedne jedinice sustava, nego mora voditi računa i o svim ostalima u sustavu. Sigurnost ljudske

---

zajednice ovisi o vojnim, ekonomskim, političkim, socijalnim elementima i elementima sigurnosti okoline.

Države su temeljni politički konstrukt i zbog toga je međunarodni politički sustav najvažniji dio međunarodne okoline države. Države i međunarodni sustav predstavljaju dva kraja političkog fenomena. Međunarodni politički sustav mogli bismo označiti anarhičnim, s obzirom na to da u njemu ne postoji svjetska vlada, odnosno politička struktura slična onoj koja se organizira kao država. Ono što države definira samostalnim političkim entitetom jest suverenitet koji ne pretpostavlja više političke autoritete izvan države. Prema tome, temeljni karakter države oblikuje prirodu međunarodnog političkog sustava, a tako oblikovan međunarodni sustav utječe na ponašanje država, odnosno one odbijaju svaku pomisao o nekoj svjetskoj vladi. Takav međunarodni sustav potiče natjecateljsku političku okolinu u kojoj države moraju same brinuti o sebi i svojoj sudbini.

Mnogi autori u svojim analizama upućuju na promjene koje su se dogodile u međunarodnoj okolini, a koje su usmjerene prema konstrukciji novog poretka s novim akterima i novim odnosima. Odnosi moći i ravnoteže moći iz doba hladnog rata u novim okolnostima više ne dominiraju.

Pojava novih aktera koji se nisu nalazili pod kontrolom država, dovela je do vrlo složene međunarodne okoline.³ Državne strukture našle su se pred velikim problemom složenosti analiza nove međunarodne dinamike. Strukturalna geopolitika jedan je od modela koji najviše uzima u obzir sve promjene u međunarodnoj okolini, a posebno se bavi pitanjima ponašanja i učinaka pojedinih aktera.

Stara i nova geopolitika

Ako prihvatimo definiciju da je geopolitika studij odnosa geografskog prostora i politike, tada se geopolitika bavi istraživanjima utjecaja prostornih odnosa, oblika i struktura, političkih ideja, institucija te njihovih međuodnosa. Geografski prostori unutar kojih se odvijaju ti međuodnosi razlikuju se prema obliku, funkciji, sadržaju, razini (od lokalnog, nacionalnog, regionalnog, međunarodnog, kontinentalnog, globalnog). Međuodnosi prostornog i političkog procesa na svim spomenutim razinama stvaraju i određuju međunarodni geopolitički sustav.⁴

Utemeljitelji geopolitike 20. stoljeća nisu bili po osnovnom obrazovanju geografi, ali su pridonijeli utemeljenju i razvoju vrlo dinamične znanstvene discipline. Pri tome su nove teorije i geopolitički pogledi bili velikim dijelom naslonjeni na prethodne teorije i poglede. Primjerice, kreatori hladnog rata dobar dio svojih ideja posudili su iz njemačke organske i determinističke geopolitike. Ideje o panregijama bile su utemeljene na podjeli svijeta u tri "sjever-jug" regije. Prema Haushoferu, panregije su nudile dovoljno stabilnosti kroz

---

ustopu ravnoteže snaga. Svaka od stvorenih panregija bila je zajednica unutar sebe, s državom koja je dominirala tim prostorom. Imperijalističke težnje najjačih država unutar panregija trebale su biti zadovoljene unutar regije. Ravnoteža je trebala biti uspostavljena među regijama i velike sile iz jedne regije nisu posezale za dobrima drugih regija.⁵

I američki su geopolitičari poslije Drugoga svjetskog rata nastojali pojednostaviti svjetsku geopolitičku sliku, te na taj način pridonijeti stabilizaciji sustava. Ravnoteža snaga trebala je osigurati svjetsku stabilnost. Dakle, svijet je trebalo podijeliti i ne dopustiti suprotnoj strani pristup u zone interesa. Iz takvog pristupa nastale su teorija *domina* i strategija *zadržavanja/sprječavanja* (*containment*). U svijetu nije moglo postojati ni jedno područje koje bi moglo ostati nerazvrstano. Strategija opstanka bila je temeljena na oružanoj superiornosti i mogućnosti višestrukog uništenja protivnika. To je pogodovalo razvoju jednog novog profesionalnog sloja stratega i eksperata za pitanja rata i mira, koji su napetosti koje su nastajale iz takvog stanja nastojali razjasniti klasičnim geopolitičkim figurama. Ali istodobno, takav razvoj događaja doveo je do golemih gospodarskih i političkih zabluda, kršenja ljudskih prava, usmjeravanja prema proizvodnji naoružanja i drugih sredstava za vođenje i pobjedu u ratu. U jednom trenutku više nitko nije bio siguran u pobjedu, te se nastojalo takvu situaciju razložiti i pojasniti tehnološkim sposobnostima višestrukog uništenja protivnika.

Hladni rat doveo je do gospodarskog kolapsa Sovjetskog Saveza. Usmjerio je SAD prema ratnim avanturama u Koreji, Vijetnamu i na mnogim drugim mjestima u svijetu. Moskva je prihvatila doktrinu kontrole Heartlanda, nastojeći se proširiti što dublje u Rimland. Njezino je širenje u europskom prostoru Rimlanda imalo za posljedicu 45 godina socijalističkog razvoja u istočnoeuropskim zemljama, ekonomskog zaostajanja, kršenja ljudskih prava, raseljavanja itd.

Kraj hladnog rata omogućio je razvoj geopolitike koja nije bila u tolikoj mjeri opterećena prijašnjim svjetskim geopolitičkim pogledima. Jedan od glavnih pomaka koji se dogodio je priznanje kako se geopolitički događaji ne vezuju isključivo za nacionalne države i njihove granice. Države su značajan dio svjetske geopolitičke mape i dio su širih regionalnih cjelina, koje sve više zauzimaju središnje mjesto u svjetskom geopolitičkom sustavu. Djelovanje i interakcija među državama unutar određenih regija određeni su doktrinama i ciljevima tih država. Ako se želi odrediti buduće ponašanje neke države, onda se u geopolitičku analizu uvode i politički čimbenici, jer bi bez njih analiza ostala manjkava.

Za razliku od stare geopolitike koja je bila usmjerena prema sukobima i ratu,⁶ nova se geopolitika sve više usmjerava prema međunarodnoj suradnji i miru. To ne znači da će u potpunosti nestati ratovi, te da se sukobi između država, grupa država ili unutar država neće rješavati oružanim nasiljem. Nova geopolitika usmjerava se prema evoluciji političkih procesa u geopolitičkom sustavu, prema onim političkim područjima koja su neovisna ili su dio suverenih

---

entiteta koji imaju posebnu ulogu u prostornom čimbeniku međunarodnog sustava. Tako se u središte geopolitičke analize dovode studije transnacionalnih gospodarskih, društvenih i političkih procesa. Ovakav pristup mijenja i vojno-strategijsku okolinu i percepciju. Primjerice, u hladnom ratu određena područja nisu imala posebnu strategijsku važnost i ostala su u "strateškoj sjeni". Obično su to bile države koje su nastale u procesu dekolonizacije tijekom pedesetih i šezdesetih godina i koje su se odlučile za nesvrstanu vanjsku politiku. Danas je teško na taj način dijeliti države i praktično više nema prostora koji bi se nalazili u "strateškoj sjeni". Nove prijetnje i opasnosti nisu više samo vojne, stoga i sam teritorij neke države ne predstavlja posebnu prednost u mogućem ratu. Ali su ti teritoriji važni u miru jer mogu predstavljati opasnost za svoju okolinu s ekološkog aspekta, destabilizacije zbog etničkih ili drugih sukoba, migracija, energetske infrastrukture itd. U tom kontekstu ne postoje prostori koji bi bili manje značajni od drugih, premda se i takvo viđenje može drugačije formulirati ako u analizu uvedemo prostore koji su bogati resursima (nafta, plin itd.).

Razumijevanje kritičke geopolitike (*critical geopolitics*): geopolitika i rizično društvo

Razvoj geopolitike možemo pratiti u posljednjih stotinu godina. Usporedo s razvojem geopolitike razvijala se i njezina kritika. Ono što je zanimljivo naglasiti jest da je kritika geopolitike bila znatno manje prisutna u javnosti od samih geopolitičkih ideja. To može djelomično objasniti "čvrstinu" određenih geopolitičkih pogleda koji su preživjeli sve do danas, iako se mnogo toga promijenilo u povijesnom i političkom kontekstu. Pokušaji ostvarivanja određenih geopolitičkih ideja bili su "oslobođeni" kritike, jer se ona nije uspjela afirmirati u javnosti, odnosno nije uspjela u dovoljnoj mjeri nametnuti svoje argumente. U suvremenom svijetu kritički pogled unutar geopolitike potrebno je razvijati iz mnogo razloga. Jedan od njih je taj što su se opravdanja za međunarodne sukobe gotovo u pravilu obrazlagala geopolitičkim i geostrateškim razlozima. Postojala je kritika takvog pristupa prema onima koji su poduzimali i opravdavali takve akcije, ali njezini argumenti nisu uvjerali države u potrebu drugačijeg, nenasilnog djelovanja. Drugi razlog je taj što je potrebno razvijati drugačiji pristup u suvremenoj geopolitici, koji će prevladati opasne tendencije geopolitičkog pojednostavljivanja.

Geopolitiku možemo opisati kao *problem-solving* teoriju za konceptualizaciju i praksu vladanja u određenom prostoru. Geopolitika se može promatrati kao skup različitosti tradicija i kultura, odnosno kao instrumentalni oblik znanja i racionalnosti.⁷ Ona uzima postojeću strukturu moći kao kontekst unutar kojeg nastoji oblikovati konceptualizaciju prostora i procesa, i naznačiti osnovne elemente za djelovanje vanjske politike. Dominantna metoda u takvom djelovanju geopolitike je deklarativna ("stvari se događaju zato što je svijet takav")

i imperativna ("mi moramo tako djelovati"). Geopolitika stvara kulturnu i političku verziju istine o svijetu. Djelujemo unutar svjetske ravnoteže sila i moramo stvarati uvjete za postizanje budućih strategijskih prednosti u anarhičnom svijetu.⁸

Kritička geopolitika za razliku od geopolitike, problematizira teorijske postavke koje postojeće strukture moći i znanja dovode u pitanje. Ona je usmjerena prema istraživanju kompleksnosti globalnog političkog života, koji se ne može objasniti samo kroz proučavanje struktura i odnosa moći. Kritička geopolitika usmjerena je prema kritici načina na koji ortodoksna geopolitika čita svjetsku političku mapu. Naime, ortodoksna geopolitika projicira kulturne i političke pretpostavke na političku mapu kako bi potvrdila svoje pretpostavke. Ona često ne vidi stvarne odnose, već nastoji stvarati određene odnose. S obzirom na to, geopolitika se pojavljuje kao proširena kulturna praksa određenih eksperata u moćnim institucijama (vojska, sveučilišta, razni instituti itd.) koji ne istražuju odnose moći, nego ih stvaraju. Kritička geopolitika nastoji izbjeći takav pristup i posljedice tako da o određenim pitanjima nastoji proširiti raspravu na širi krug stručnjaka i uopće javnosti. Ako se te rasprave vode isključivo unutar jednog kruga "zainteresiranih", tada će i rezultat nužno biti pod njihovim utjecajem. To znači da postoji velika vjerojatnost da će se kroz takva rješenja češće provlačiti uža ili posebni interesi određene grupe ljudi, za razliku od općih interesa cjelokupne zajednice.

Tablica 1

Ključne razlike između
tradicionalne geopolitike
i kritičke geopolitike

Tradicionalna geopolitika	Kritička geopolitika
Nacionalni suverenitet	Globalizacija
Teritorij određen granicama	Simboličke granice
Država u središtu	Umreženost/međuovisnost
Neprijatelji usmjereni prema teritoriju	Deteritorijalizirane prijateljnosti
Geopolitički savezi	?
Fizička okolina u fokusu	Virtualna okolina
Kartografija i karte	Geografski informacijski sustav

Strukturalna geopolitika i kritična infrastruktura

Prije kraja hladnog rata u svijetu su otpočeli procesi koji su na određeni način transformirali odnose u svjetskoj politici. Jedan od njih je svakako globalizacija. Globalizacija je različitost kulturnih i gospodarskih tendencija koje povezuju najveće svjetske ekonomije i umanjuju sposobnost pojedinačnih država da u potpunosti kontroliraju i upravljaju svojom gospodarskom sudbinom. Globali-

---

zacijom dominiraju gospodarski i financijski odnosi, koji se u slučajevima kriza vrlo lako pretvaraju u geopolitičke i geostrateške probleme.

Drugi proces koji je obilježio kraj dvadesetog stoljeća jest ubrzana informatizacija proizvodnje i poslovanja. U tim uvjetima pojmovi *ovdje – tamo, mi – oni, naše – njihovo, domaće – strano* itd. postaju povijesni i kulturni anakronizmi.

Treći proces koji se pojavljuje u suvremenom svijetu jesu opasnosti i prijetnje koje proizlaze iz suvremene znanstveno-tehničke civilizacije. Čovjek je danas u stanju potpuno uništiti život na Zemlji, s obzirom na to da posjeduje golemu količinu razorne moći atomskoga oružja. Pored toga, zanemaruju se opasnosti koje proizlaze iz ugrožavanja okoliša. Suvremena informatizacija društva donijela je mnogo dobrih stvari, ali je i otvorila mogućnosti za nove vrste ugrožavanja normalnog života u suvremenim uvjetima.

Globalizacija, informatizacija i pojava novih prijetnji promijenile su geopolitičko poimanje prostora. U tom smislu moderna strukturalna geopolitika počiva na tri načela. Prvo načelo sugerira da je nacionalna sigurnost u suvremenom svijetu globalna po sadržaju. Iako su regionalne prijetnje i dalje prisutne u pitanjima sigurnosti, sve veću važnost dobivaju novi sigurnosni izazovi kao što su terorizam, organizirani kriminal, proliferacija oružja za masovno uništavanje itd. Većina stručnjaka unutar zapadne sigurnosne zajednice priznaje nove opasnosti i postupno ih ugrađuju u suvremene strateške koncepte. Pored toga, nastoje se u međunarodnoj zajednici ujednačiti mehanizmi koji će se boriti protiv spomenutih novih opasnosti kroz diplomaciju, međunarodnu pomoć, vojnu i sigurnosnu suradnju, kontrolu naoružanja itd. Dvije svjetske tendencije umanjivale su uspjeh tih pokušaja prema zajedničkom djelovanju. Prva se odnosi na stalno prisutne neoizolacionističke tendencije u nekim zapadnim državama, prije svega SAD-u. Druga je nespремnost zapadnih država da sagledaju neka svoja djelovanja koja potiču suvremene prijetnje, umjesto da ih sprječavaju. Neoizolacionizam kao ideja vanjskopolitičkog djelovanja SAD-a izgubio je svoju moć i uvjerljivost nakon 11. rujna 2001. SAD globalnu sigurnost danas gledaju sasvim drugačije nego prije desetak godina.

Hladnoratovska strategija SAD-a temeljila se na imperativima zadržavanja (širenja revolucije i komunizma) što je podrazumijevalo teritorijalni raspored snaga i organizaciju saveznika. Suvremene prijetnje zahtijevaju novu geostrategiju koja se više ne temelji na posjedu teritorija i smještaja u njemu, nego se temelji na fleksibilnosti i brzini. Nacionalna vojna strategija SAD-a iz 1995. godine u podnaslovu ima: "Strategija fleksibilnog i selektivnog sudjelovanja".

Sigurnosno okruženje u posthladnoratovskom razdoblju složenije je od onoga u vrijeme hladnog rata. Stara vojna prijetnja s Istoka bila je velika prijetnja SAD-u i zemljama zapadne demokracije, ali je takvim sigurnosnim okruženjem bilo lakše upravljati. Današnje je okruženje složenije, puno dvojbama i novih izazova, situacija se često i brzo mijenja, pa je puno teže odgovoriti na sve izazove koji proizlaze iz njega (Tablica 2). Stoga su bile nužne promjene u američkoj sigurnosnoj politici, kao i u instrumentima za njezino ostvarivanje.

Tablica 2

 Hladnoratovsko i posthladnoratovsko
 strateško okruženje

Hladni rat	Posthladnoratovsko razdoblje
Predvidivost	Nepredvidivost
Širenje komunizma	Neuspješni razvoj demokracije i tržišnog gospodarstva
SAD dominantne među zapadnim silama	SAD prva svjetska vojna i gospodarska sila
Čvrsta savezništva	"Ad hoc" koalicije
Pojedinačne prijetnje	Različitost prijetnji
Strateško korištenje oružja	Terorističko korištenje oružja
Europa u središtu globalnog sukoba	Regije u središtu sukoba
Visoki rizik svjetskog rata	Mali rizik za svjetski rat
Sovjetska vojna prijetnja	Regionalni agresori

U stvaranju pretpostavki za promjene u sigurnosnoj politici pošlo se od procjene da novim sigurnosnim okruženjem dominira, u najširem smislu, pet izazova:

- novi izazovi koji su nastali nakon terorističkog napada na SAD 11. rujna 2001.;
- izazovi koji proizlaze iz postojanja nuklearnog oružja i drugih oružja za masovno uništavanje, uključujući i opasnosti od proliferacije nuklearnih, bioloških i kemijskih oružja i sustava za njihovu upotrebu;
- opasnosti koje proizlaze iz pokušaja regionalnih sila da sporna pitanja u regiji rješavaju silom i oružjem, što može izazvati brojne regionalne sukobe, unutarne sukobe, etničke i druge sukobe, terorizam i druge aktivnosti u kojima se primjenjuje nasilje;
- izazovi koji proizlaze iz razvoja demokracije i tržišne ekonomije na prostoru Srednje i Istočne Europe, posebno u Rusiji, jer usporavanje i zaustavljanje tih reformi može postati ozbiljnom prijetnjom europskoj i svjetskoj sigurnosti, čime se otvaraju novi izazovi za sigurnost SAD-a;
- ekonomske opasnosti za nacionalnu sigurnost ako SAD na unutar-njem planu ne uspiju održati gospodarski rast i stabilnost.

Uzimanje u obzir ovih izazova prvi je korak i kritična točka u oblikovanju nove američke strategije nacionalne sigurnosti, a i u budućem razvoju i upotrebi američkih oružanih snaga.

Što možemo vidjeti iz spomenutih izazova? Prvo, ni jedan od njih nije teritorijalno određen, odnosno, ne vezuje se uz određeni prostor. Regionalnih nestabilnosti ima podosta u svijetu; proliferacija oružja za masovno uništavanje

---

također se ne može teritorijalno promatrati; izazovi koji proizlaze iz razvoja demokracije i tržišne privrede mogu se djelomično odrediti teritorijalno, ali ne u potpunosti. Dakle, bojno polje je praktički cijeli svijet.

Drugo načelo tiče se "krize pobjede" (*victory crisis*). Radi se o tome da institucije i mehanizmi koji stoje na raspolaganju zapadnoj zajednici doživljavaju neuspjeh u određenim pitanjima, jer su nepodobni i neprimjereni novim izazovima. Institucije koje danas prolaze kroz "krizu pobjede" su slobodno tržište, država blagostanja, višestranačka demokracija, nacionalni suverenitet i birokratski koncept nacionalne sigurnosti. Institucije industrijskog društva ne mogu u punoj mjeri odgovoriti na opasnosti koje prijete u suvremenom svijetu. U području nacionalne sigurnosti posebno se očituje "kriza pobjede", jer institucije na tom području moraju napraviti velik pomak kako bi zadovoljile nove uvjete. Suvremeni svijet obilježen je danas mnogim tzv. bumerang efektima koji se ogledaju u djelovanju institucija koje bi morale voditi brigu o nacionalnoj sigurnosti, a zapravo ugrožavaju istu.

Treće načelo odnosi se na pojavu antimodernizma. Njegovo je obilježje pojednostavljivanje i korištenje klasičnih geopolitičkih figura. Koristi se hladnoratovska retorika i racionalnost. Pokušava se reducirati globalne prijetnje na "ili-ili" logiku i predstaviti prijetnje kao neprijatelje, crtajući granice protiv tih neprijatelja, i tada upotrebljavajući "racionalne" instrumente za rješavanje problema. Tako je primjerice i nastao pojam *rogue states* (nestašne države). One su označene kao izvorište određenih opasnosti, pa se i prema njima djelovalo "primjerenim" instrumentima (Libija, Irak, Afganistan itd.).

Kritička geopolitika dio je poststrukturalnih promjena u socijalnoj geografiji. Zagovornici kritičke geopolitike ne upotrebljavaju opće okvire da bi svijet opisivali klasičnim geopolitičkim figurama. Kritička geopolitika ne zagovara stvaranje nove geopolitičke škole, već se nastoji koristiti svim dosadašnjim idejama kako bi objasnila složenost suvremenog svijeta. Dakle, geopolitika se više ne usmjerava prema teritoriju i moći koja proizlazi iz unaprijed određenih granica prostora, nego se fokusira na sve prostorne sadržaje. Energetska sigurnost postaje jedan od glavnih sadržaja djelovanja suvremenih država. Opskrba energijom i diversifikacija izvora određuju suvremene energetske politike. Energetska infrastruktura i pravci transporta energije postaju sve važnije pitanje međunarodne sigurnosti. U tom kontekstu, strukturalna geopolitika u svoje analize uključuje i ova pitanja, čime se predstavlja dobrim analitičkim instrumentom.

Zaključak

U posljednjih dvadesetak godina u svijetu je došlo do velikih i značajnih strateških promjena. One nisu samo transformirale stratešku okolinu, već su u značajnoj mjeri izmijenile suvremene sigurnosne paradigme i načine na koje države promatraju međunarodnu okolinu i ostvaruju svoje nacionalne interese. Prostor

---

država dobiva novu kvalitetu i ne promatra se više u kontekstu stjecanja teritorija osvajanjem. On danas postaje područje suradnje i udruženih gospodarskih aktivnosti. To se posebice odnosi na euroazijski prostor koji je u posljednjih dvadesetak godina od podijeljenog prostora postupno pretvaran u prostor demokracije i tržišne privrede. Međusobna povezanost gospodarskih aktivnosti stvara široku mrežu različitih aktera koji se suočavaju s različitim vrstama izazova. Suvremene prijetnje danas su sve više usmjerene prema ugrožavanju gospodarskih aktivnosti i u tom kontekstu kritična infrastruktura predstavlja potencijalni cilj napada. Postavlja se pitanje kako prepoznati te prijetnje i kako se boriti protiv njih. Države su dužne djelovati u smjeru prevencije i organizacije infrastrukture koja će adekvatno reagirati u kriznim situacijama. Organizirani pristup hladnog rata kroz modele nacionalne sigurnosti državama je omogućio jaku infrastrukturu koja je bila usmjerena prema zaštiti teritorija i stanovništva. U današnjem globaliziranom svijetu i opasnosti se globaliziraju, tako da prijašnji modeli organiziranja nacionalne sigurnosti više nisu adekvatni za nove izazove. Osim stvaranja novih modela sigurnosti, suvremenim državama treba i model analize vrlo složene međunarodne okoline. Danas nije dovoljno promatrati samo ponašanje država u međunarodnom prostoru jer one više nisu jedini akteri koji utječu na našu stvarnost. U analize je potrebno uključiti sve aktere, njihove namjere, ciljeve, interese, kao i analizu procesa i odnosa koji nastaju u interakciji novih igrača na međunarodnoj sceni. Stoga se čini kako je strukturalna geopolitika odgovarajući instrument za analizu jer ne stvara zatvorene i organizirane geopolitičke kodove koji bi vrijedili za sva vremena, već nastoji iskoristiti sve dosadašnje geopolitičke ideje kako bi na adekvatan način kontrolirala sva kretanja važna za suvremenu sigurnost. Kritična infrastruktura danas se pojavljuje kao najosjetljiviji dio ukupne strukture potrebne za stabilan razvoj. Da bismo je mogli zaštititi, potrebni su veliki naponi na nacionalnoj, ali i međunarodnoj razini. Sustavi njezine zaštite trebaju se graditi kroz suradnju na razini društva, ali i na razini međunarodne zajednice. Ti procesi različiti su od onih koji su oblikovali stvarnost hladnog rata, pa je stoga nužno oblikovati nove instrumente i modele kojima bismo mogli kontrolirati suvremene opasnosti i izazove.

Bilješke

-
- ¹ Prof. dr. sc. Vlatko Cvrtila, dekan Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.
  - ² Govor predsjednika SAD-a Billa Clintona u zgradi Ujedinjenih naroda 27. rujna 1993. godine u New Yorku.
  - ³ Joseph S. Nye, Jr. (1991.) navodi četiri trenda u suvremenom svijetu koji ograničavaju upotrebu vojske i sile u međunarodnoj zajednici, kao tradicionalnih sredstava sigurnosne politike država. To su: (a) gospodarska ovisnost među državama (uspostavljanje i održavanje uspješne komunikacije među državama), (b) proces modernizacije, urbanizacije i raz-

---

voj komunikacije u državama u razvoju (poticanje procesa prenošenja moći državne uprave na posebne sektore), (c) širenje vojne tehnologije povećava moć država zaostalih u razvoju, (d) promjene na ljestvici važnosti rješavanja ključnih pitanja u svjetskoj politici (rješavanje mnogih pitanja transnacionalne međuovisnosti zahtijeva kolektivno angažiranje i sudjelovanje među državama).

- ⁴ Više o tome u: Flint, C., Taylor, P. (2007.), *Political Geography: World-economy, Nation-State and Locality* (peto izdanje), London: Pearson-Prentice Hall.
- ⁵ Bufon, M., *Osnove politične geografije*, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, Ljubljana, 2001., str. 39-41.
- ⁶ Bartlett daje primjer države i njezina interesa na lokalnoj, regionalnoj i globalnoj razini. Kao primjer opisao je Njemačku i njezine strateške interese sljedećim riječima: "Rat za Njemačku predstavljao je obranu protiv Francuske, prevenciju protiv Rusije i borbu za svjetsku prevlast s Velikom Britanijom". (O tome više u: Bartlett, C. J., *The Global Conflict, 1800-1970*, London, Longman, 1984.)
- ⁷ Tuathail, G. O. (1999.), Understanding of Critical Geopolitics: Geopolitics and Risk Society, *The Journal of Strategic Studies*, Vol. 22, br. 2/3, str. 107-124.
- ⁸ Geopolitika je po mnogočemu slična političkom realizmu. Razlikuje se po tome što ima argument "više", a to je geografija. Geografija je upravo ta prednost koja omogućava prikaz svijeta na vidljivom kontekstu, što dakako, nije moguće u političkom realizmu. Upravo je stoga čest slučaj da se politički realizam koristi "uslugama" geopolitike, odnosno da izravno pronalazi argumentaciju u geografiji.

Literatura

- Agnew, J. A. (2003.), *Geopolitics: Re-visioning World Politics*, New York, Routledge.
- Bartlett, C. J. (1984.), *The Global Conflict, 1800-1970*, London, Longman.
- Bufon, M. (2001.), *Osnove politične geografije*, Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, str. 39-41.
- Dodds, K. (2000.), *Geopolitics in a changing world*, London, Prentice Hall.
- Doods, K., Atkinson, D. (ur.) (2000.), *Geopolitical Traditions*, London and New York, Routledge.
- Flint, C. (2003.), Political Geography II: terrorism, modernity, governance and governmentality, *Progress in Human Geography*, Vol. 22.
- Flint, C., Taylor, P. (2007.), *Political Geography: World-economy, Nation-State and Locality* (peto izdanje), London: Pearson-Prentice Hall.
- Nye, S. J., Jr. (1991.), The changing nature of world power, *Survey*, siječanj.
- Tuathail, G. O. (1984.), Understanding of Critical Geopolitics: Geopolitics and Risk Society, *The Journal of Strategic Studies*, Vol. 22, br. 2/3, str. 107-124.
- Tuathail, G. O. (1996.), *Critical Geopolitics*, Minneapolis, University of Minnesota Press.
- Tuathail, G. O., Dalby, S. (ur.) (1978.), *Rethinking Geopolitics*, London, Routledge.